

ANDRZEJ ARTUR FALENTA (Toruń)

„Zeszyty” po piętnastu latach...

Kiedy w 1997 roku powstał w Ciechanowie oddział Związku Literatów Polskich, tworzące go środowisko twórcze było liczne i zintegrowane. Miało już za sobą kilkadziesiąt lat prężnej działalności, bo ciechanowski Dom Kultury już od lat sześćdziesiątych XX wieku skupiał wokół siebie lokalnych twórców. Działalność Klubu Twórców Ludowych, Klubu Twórców Amatorów, Klubu Pracy Twórczej to kolejne etapy półinstytucjonalnej aktywności ciechanowskich artystów słowa i plastyki. Narastający i coraz bogatszy dorobek najaktywniejszych przedstawicieli tego środowiska literackiego pozwolił w końcu – jesienią 1997 roku - na powołanie lokalnego oddziału ogólnopolskiego związku twórczego: Ciechanowskiego Oddziału Związku Literatów Polskich.

Dwa lata później, w 1999 roku, ukazuje się, pierwsza zbiorowa publikacja członków Ciechanowskiego Oddziału Związku Literatów Polskich „Ciechanowskie Zeszyty Literackie” opatrzone numerem 1 i nadtytułem *Pierwszy lot*. Autorami pierwszego zeszytu była wyłącznie piątka założycieli ciechanowskiego oddziału ZLP: Janina Boniakowska, Alfred Borkowski, Teresa Kaczorowska, Stanisław Kęsik i Grzegorz Roszko. Pierwszy studwudziestostronicowy numer, mający jeszcze bardziej charakter koleżeńskiego almanachu niż czasopisma, wypełnili oni całkowicie swoją twórczością. Pojawia się już w nim, charakterystyczny później dla wszystkich następnych, dział przewodni, tu poświęcony uroczystościom obchodzonego w 1998 roku jubileuszu 200. urodzin Adama Mickiewicza, w których ciechanowscy literaci uczestniczyli osobiście. Po piętnastu latach pierwszy numer „CZL” zaskakuje spójnością, konkretem, bezpośrednią prezentacją. Odnosi się wrażenie udziału w spotkaniu autorskim grupki zaprzyjaźnionych poetów, a proces lektury, dotyk papieru stają się niedostrzegalne.

Począwszy od Zeszytu drugiego z 2000 roku, w związku z tym noszącego tytuł *Z przełomu tysiącleci*, pismo zaczyna się intensywnie rozwijać. Przede wszystkim znacznie poszerza się krąg autorów, jest ich już szesnastu. Oprócz twórczości członków Związku z Ciechanowa, publikuje się utwory zaprzyjaźnionych poetów z całego Mazowsza, pojawiają się relacje reporterskie z cyklicznych imprez literackich i pierwsze wspomnienia o zmarłych poetach...

Rok Norwidowski utrwala się na łamach trzeciego numeru „CZL” zatytułowanego *Piętno Norwida* kilkoma tekstami eseistycznymi i utworami poetyckimi poświęconymi poecie. Omówieniom twórczości czwartego wieszcza poświęciła redakcja trzecią część objętości pisma, tym samym znacznie je wzbogacając i zmieniając już na stałe jego profil z typowo literackiego na literacko-naukowy. Zwiększyła się objętość pisma i liczba publikujących autorów.

Znaczną część czwartego tomu „CZL” poświęcono postaci i twórczości Zygmunta Krasińskiego, bo „literacki Ciechanów” leży koło Opinogóry i 190. rocznica urodzin poety nie mogła minąć niezauważona. *Powiew romantyzmu*, bo tak zatytułowano ten numer, przynosi kilka tekstów analitycznych i literackich związanych z Zygmuntem Krasińskim i Opinogorą oraz prezentuje nowe utwory mazowieckich pisarzy. Tradycyjnie zawartość pisma uzupełniają materiały kronikarskie opisujące imprezy literackie, w których uczestniczyli członkowie Ciechanowskiego Oddziału ZLP.

Przełomowy dla kształtu redakcyjnego „Ciechanowskich Zeszytów Literackich” jest tom piąty wydany w 2003 roku - *W zaczarowanej drodze*. Poświęcony został w dużej mierze twórczości Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego, w związku z przypadającą 50. rocznicą jego śmierci. Pismo zwiększyło objętość do 200 stron, wzrosła liczba autorów, pojawiło się wielu autorów zagranicznych, najczęściej z różnych środowisk polonijnych. Materiały zamieszczone w kronice dają obraz rozwoju pisma, poszerzania przez redakcję kontaktów z autorami i środowiskami literackimi w kraju i za granicą, zaczynają być publikowane przekłady utworów obcojęzycznych. Przede wszystkim jednak usystematyzowano już na trwałe układ treści, zamieszczane materiały pogrupowane są w stałe działy. Po wstępie *Od redakcji* zamieszczany jest blok materiałów poświęconych wiodącemu tematowi tomu, następnie utwory Ciechanowian, po nich *Strony gościnne* prezentujące twórczość zaproszonych autorów i laureatów konkursów poetyckich współorganizowanych przez ciechanowskich literatów, następnie blok materiałów krytyczno-literackich i recenzji. Każdy numer zamyka partia materiałów relacjonujących, najczęściej mazowieckie, wydarzenia literackie i kulturalne oraz szczegółowa kronika działalności i dokonań zarządu i poszczególnych członków ciechanowskiego związku. Taki układ materiałów, z nieznacznymi uzupełnieniami trwa do dziś.

Rok 2004 przynosi kolejne ważne dla Polski i dla kultury rocznice. Tym razem numer 6 „CZL”, z nadtytułem *Niosąc pamięć*, upamiętnia dwie: 60. – Powstania Warszawskiego i 100. – urodzin Witolda Gombrowicza. Wywiad z Ciechanowianką walczącą w Warszawie, wspomnienie o poległych w Powstaniu mieszkańcach Ciechanowa i partyzantach z kresów spieszących na pomoc walczącej stolicy oraz rocznicowe wiersze upamiętniają pierwszą. Rocznicą urodzin W. Gombrowicza jest okazją do szerszego przedstawienia sylwetek polskich literatów i malarzy związanych z odległą Argentyną, zamieszczono też relacje z imprez Roku Gombrowiczowskiego w Ciechanowie. Ponadto numer szósty przynosi wiersze, opowiadania, recenzje i oczywiście kronikę. I osiąga objętość 240 stron.

W 2005 roku, począwszy od numeru 7, za sprawą 410. rocznicy urodzin i związanych z nią uroczystości, na łamy „CZL” wkracza nowy temat, obecny już później w każdym kolejnym zeszycie – „Chrześcijański Horacy z Mazowsza”. Postać wielkiego barokowego poety, kaznodziei i teoretyka literatury, jezuita ks. Macieja Kazimierza Sarbiewskiego z Sarbiewa stanowi temat przewodni tego zeszytu. Czas był już najwyższy, by przypomnieć wyśmienitego poetę, wielkiego Polaka i rozpocząć starania o upowszechnienie wiedzy o nim i jego dziełach. Od szkiców, esejów i wierszy poświęconych Sarbiewskiemu w tym numerze rozpoczyna się cała seria publikacji dobrze służących temu celowi.

Nie ma takiego roku, w którym Ciechanowianie nie mieliby powodu do upamiętniania rocznic. W 2006 przypadały dwie zamykające jedną biografię: 160. urodzin i 90. śmierci Henryka Sienkiewicza. A że Sienkiewicz przez rok był gubernierem u rodziny Wejherów w Poświętnem koło Płońska, poznał Mazowsze, pisał pierwszą powieść i mazowieckie wątki, a szczególnie ciechanowskie zamczysko, umieścił w swoich utworach, więc naturalnie związki H. Sienkiewicza z Mazowszem stały się tematem przewodnim kolejnych - „CZL” nr 8, pt. *Tropami Henryka Sienkiewicza*. Jego tropem podąża w tym tomie kilku autorów, opisując mazowiecki fragment biografii Noblisty, przypominając mazowieckie ślady w *Krzyżakach* i analizując ich zgodność z faktami historycznymi. Dużo też w tym numerze wierszy miejscowych autorów, a *Strony gościnne* niemal w całości przeznaczyła redakcja na prezentację twórczości pisarzy z zagranicy. Numer zamykają recenzje, szkic krytyczny o pochodzącym z Ościsłowa poecie Jerzym Czajkowskim, relacje z imprez i *Kronika*.

Rok później w 9. numerze „CZL”, opatrzonym nadtytułem *Żeromski na salonach*, redakcja przypomina okoliczności zaledwie sześciotygodniowego, ale brzemiennego w literackie następstwa, pobytu w podciechanowskim Szulmierzu Stefana Żeromskiego. Bezpośrednim owocem mazowieckich wakacji jest kilkadziesiąt stron zapisków w prowadzonym wówczas przez pisarza dzienniku, a zgromadzone tu doświadczenia i spostrzeżenia wielokrotnie wykorzystywał Żeromski w późniejszej twórczości. Kilku autorów upamiętnia też postać pisarza swoimi wierszami. Numer przynosi też wiele utworów poetów polskich i przekłady twórczości zagranicznych autorów uczestniczących w ciechanowskim dniu Warszawskiej Jesieni Poezji.

W słowie wstępnym do 10 numeru „CZL” *Z Posłem Prawdy* redaktor Teresa Kaczorowska dokonuje krótkiego podsumowania pierwszego dziesięciolecia „Zeszytów”. Z satysfakcją zwraca uwagę, że „Zeszyty” od pierwszego numeru przeszło dwukrotnie zwiększyły objętość, a liczba autorów, z 5 wzrosła do 42. W związku z tym, że w 2008 roku przypadała 70. rocznica śmierci w podciechanowskiej Gołotczyźnie Aleksandra Świętochowskiego, redakcja upamiętniła ten fakt kilkoma materiałami poświęconymi życiu i działalności nestora polskiego pozytywizmu. Szczególnie interesujące są wspomnienia osób, które w dzieciństwie zdążyły jeszcze spotkać sędziwego pisarza. Ważne są szkice Bohdana Urbankowskiego: pierwszy o ideologii polskich pozytywistów i drugi o twórczości Zbigniewa Herberta, bo rok 2008 był też Rokiem Herberta. Poza tym w numerze dużo świeżych wierszy, recenzje i relacja z jubileuszu dziesięciolecia ciechanowskiego oddziału ZLP.

W 2009 roku, w jedenastym numerze CZL, powraca tematyka romantyczna. To Rok Juliusza Słowackiego upamiętniający 200. rocznicę urodzin Poety. Ciechanowscy literaci nie zapomnieli również o przypadającej w tym roku 150. rocznicy śmierci Zygmunta Krasińskiego, więc 11 „Zeszyt” nosi tytuł *Przyjaźń dwóch wieszczów*. W numerze można znaleźć ciekawy materiał o Krzemieńcu Juliusza Słowackiego i rozprawę o wzajemnych relacjach pomiędzy drugim i trzecim wieszczem. W numerze tym zapoczątkowano też nowy stały dział, w którym zamieszczane są relacje z, prowadzonych przez redaktor „Zeszytów” Teresę Kaczorowską, cyklicznych spotkań autorskich z wybitnymi pisarzami polskimi w Opinogórze. Zamieszczona na końcu kronika działalności przynosi ważną informację o samorozwiązaniu się z powodów etycznych oraz ideowych ciechanowskiego oddziału ZLP. Jest to tym samym ostatni numer „Zeszytów” wydany pod szyldem Związku Literatów Polskich.

Wydawcą numeru 12 „CZL” w 2010 roku jest już samodzielny Związek Literatów na Mazowszu. Numer z nadtytułem *Nie rzucim ziemi...* upamiętnia 100. rocznicę śmierci Marii Konopnickiej. Teresa Kaczorowska w obszernym artykule przypomina związki autorki *Roty* z Ciechanowem, historię jej pobytów w mieście, działalność gospodarczą i społeczną w Ciechanowie Jana Konopnickiego, syna Poetki. Ciekawe są materiały o muzeum w Żarnowcu i śladach Marii Konopnickiej we Lwowie. Świadectwem czasu są wiersze ciechanowskich poetów inspirowane dramatem zamachu smoleńskiego. Ponadto *Zeszyty* zamieszczają po raz pierwszy relacje z Opinogórskich Spotkań z Literaturą, dwa ważne szkice o twórczości M. K. Sarbiewskiego, recenzje, utwory laureatów ciechanowskich konkursów literackich, relacje kronikarskie i pierwsze wspomnienia o zmarłych ciechanowskich pisarzach: Grzegorzu Roszko i Jadwidze Wichrackiej-Sumiłowej...

W 2011 roku przypadało stulecie uhonorowania drugą Nagrodą Nobla Marii Skłodowskiej-Curie. Z tej okazji we Francji i w Polsce ogłoszono rok Marii Skłodowskiej-Curie, a redaktorzy znaczną część 13 numeru „CZL” poświęcili *Córce mazowieckich równin*,

bo w biografii przyszłej noblistki trzy i pół roku które spędziła w okolicy Ciechanowa pracując jako domowa nauczycielka w majątku Szczuki, było czasem bardzo ważnym, a nawet literackim (najstłynniejsza dziś kobieta świata pisała też wiersze). Szczegóły i perypetie tego okresu życia przyszłej uczoney opisuje w obszernym szkicu Teresa Kaczorowska. W numerze zamieszczono też relacje z jubileuszy Stefana Chojnowskiego i Jerzego Czajkowskiego, nowe utwory autorów ciechanowskich i gości, szkic Elwiry Buszewicz poświęcony twórczości M. K. Sarbiewskiego, relacje z opinogórskich spotkań z pisarzami i innych imprez kulturalnych. W dziale kronikarskim kontynuowane są tematy z poprzednich lat: relacje z imprez rocznicowych poświęconych Marii Konopnickiej i upamiętniających postać Chrześcijańskiego Horacego. Stanisław Kęsik żegna nestorkę ciechanowskich literatów, poetkę Janinę Boniakowską, a Alfred Borkowski wspomina zmarłego nagle muzealnika, kustosza Opinogóry i przyjaciela poetów Janusz Królika. Treść 13 numeru „CZL” z wielkim trudem mieści się na 300 stronach druku.

Numer 14 „CZL”, wydany w ubiegłym roku pod tytułem *Romantyczność*, ponownie naznaczony jest obchodem wielkiej rocznicy. Tym razem pretekstem do ponownego zainteresowania twórczością Zygmunta Krasińskiego jest 200. rocznica jego urodzin. Autor *Nie-Boskiej komedii* i *Irydiona* jest gwiazdą, której blaskiem zachwycają się wszyscy posiadający choćby najmniejsze aspiracje kulturalne Ciechanowianie. Nic dziwnego zatem, że materiały rocznicowe zajmują sto stron pisma, a cały numer przekroczył już trzysta. Temat wiodący realizują naukowe interpretacje *Irydiona* i *Nie-Boskiej komedii* autorstwa wytrawnych autorów akademickich, a Waldemar Staszcz drobiazgowo analizuje wyobrażenia Zygmunta Krasińskiego o romantycznej miłości. Jest też artykuł o inscenizacjach teatralnych dramatów Krasińskiego i o śladach romantycznego poety i Opinogóry w twórczości plastycznej innego syna Ziemi Ciechanowskiej, Bolesława Biegasa. Duży szkic, też w związku z rocznicą, przypomina postać ks. Piotra Skargi, również związanego z Mazowszem. Stałe działy poetyckie, wiersze laureatów konkursów literackich, relacje z opinogórskich spotkań z pisarzami i innych wydarzeń literackich w regionie uzupełniają tom. Przejmujące są strony, na których ciechanowscy poeci wspominają i żegnają Alfreda Borkowskiego, pisarza, przyjaciela, lekarza, działacza i organizatora życia literackiego, pierwszego prezesa ciechanowskiego związku literatów. Z pięciu autorów pierwszego tomu CZL pozostała już tylko dwójka najmłodszych...

Numer bieżący, 15 poświęcony jest w dużej mierze 150. rocznicy Powstania Styczniowego, m.in. dramatycznym ofiarom Mazowszan – literatów powstańców: Tomasza Kolbe, Józefa Narzymskiego, Leopolda Dobrskiego - znowu zapowiada się bardzo interesująco...

W ciągu piętnastu lat z niewielkiego klubowego almanachu „Ciechanowskie Zeszyty Literackie” ewoluowały, by dzisiaj osiągnąć formę już chyba skończoną. Przeglądając kolejne numery pisma, można obserwować rozwój owocujący coraz bogatszym wachlarzem tematów, coraz większą i bardziej zróżnicowaną grupą autorów nadsyłających materiały z całej Polski, coraz więcej kontaktów i korespondencji zagranicznych. Kronika rejestrująca wydarzenia artystyczne, choć z każdym rokiem stara się opisywać je coraz bardziej powściągliwie rozrasta się do niebezpiecznych rozmiarów. Duża liczba imprez i nawiązywane w ich trakcie kontakty, skutkują też coraz większą liczbą publikowanych wartościowych i różnorodnych gatunkowo utworów. I nie są to teksty przypadkowe.

Linia programowa pisma, która chyba nigdy nie była ustalona, tylko sama ukształtowała się bezwiednie – choć z pewnością pod okiem zainteresowań dziedzictwem kulturowym naczelnej redaktorki - autorzy „CZL” podejmowali corocznie tematy najważniejsze,

upamiętniając ważne wydarzenia, poddając się biegowi rocznic, każdą potrafiąc uczcić materiałami zarówno uniwersalnymi jak i osadzonymi w lokalnej tradycji. W każdym numerze „Zeszytów” na pierwszy plan wybija się dbałość o podtrzymanie i utrwalenie narodowej pamięci, redaktorzy z pietyzmem odnajdują i przypominają drobne, czasem epizodyczne związki Wielkich Polaków z Północnym Mazowszem, by wydarzenia wielkiej historii, czy szczytowe osiągnięcia literatury ukazać przez pryzmat lokalnego patriotyzmu.

Cały dział literacki prezentujący bieżącą twórczość członków związku i autorów-gości rozrasta się z każdym numerem i coraz więcej zamieszczanych jest w nim utworów o dużej wartości artystycznej. Odnosi się wrażenie, że wielu pisarzy, wcześniej zupełnie z Ciechanowem nie związanych, po opublikowaniu swoich utworów w „CZL” zaczyna się do Ciechanowa i środowiska ciechanowskich literatów przywiązywać, do kolejnych numerów pisma przysyłają nowe utwory. Może publikowanie w Ciechanowie i uczestnictwo w organizowanych tu imprezach stało się już modne...

Na koniec trzeba przypomnieć, że całe przedsięwzięcie redagowania i wydawania *Zeszytów* realizowane jest społecznie, przez małą grupę osób, głównie zaś dzięki staraniom, zabiegom oraz zdolnościom organizacyjnym redaktor naczelnej pisma i prezes Związku Literatów na Mazowszu dr Teresy Kaczorowskiej. Jej zapał i rozległe kontakty w środowiskach literackich owocują wysokim poziomem merytorycznym i artystycznym pisma, a umiejętność przekonywania władz samorządowych do finansowania druku gwarantuje, że „Ciechanowskie Zeszyty Literackie” będą się ukazywały jeszcze wiele lat. Czy w takiej samej formie? Widać, że pismo ma duże możliwości rozwoju, prezentuje coraz szerszą ofertę tematyczną i coraz wyższy poziom. Może w przyszłości „Ciechanowskie Zeszyty Literackie” przekształcą się w półrocznik, a może podzielą na dwa periodyki: literacki i naukowy...

(tekst jest zamieszczony w „Ciechanowskich Zeszytach Literackich” *Powstanie styczniowe w literaturze*, nr 15/2013)